

Gombos László

Lavottától Kodályig. Zempléni verbunkos konferenciák (1990-2020)¹

Ünnepelni jöttünk – hiszen ünnep, ha egy könyv napvilágot lát, és nekünk, zenészeknek és zenekedvelőknek külön öröm, ha zenéről szóló kiadvány jelenik meg. Egy rendhagyó tanulmánykötetet tartok a kezemben, amely nem egyetlen konferencia anyagát adja közre, nem egy szűk témáról szóló munkákat és nem is egyetlen szerzőtől származó írásokat gyűjt csokorba. Ehelyett események és alkotók hosszú sorához, illetve a magyar zene több évszázadához kapcsolódik. Amint teljes címe mondja: *Lavottától Kodályig. Zempléni verbunkos konferenciák. Magyar zenetörténeti tanulmányok 1990–2020.*²

Sokat mond a cím, de mégsem mondhat el mindent. A szerkesztők, Sziklavári Károly és Dombóvári János, illetve munkatársaik, Fehér Éva és Fehérné Sulyok Éva három évtized konferencia-előadásaiból válogattak, amelyek az ország egyik legkeletibb szegletében hangzottak el: Sátoraljaújhelyen, a szomszédos Széphalmon a Magyar Nyelv Múzeumában, illetve a közeli Tállyán, ahol Lavotta János alussza örök álmát. Kivételt a 2017-es találkozó jelentett, amely Kodály Zoltánné Sáríkáknak köszönhetően Budapesten, a Kodály Archívumban került megrendezésre.

Dombóvári János és Novák-Tóth Györgyi

A kötet műfaja leginkább az emlékmű kifejezéssel jellemezhető. Már impozáns külső megjelenése is ezt sugallja 543 lapjával, 37 fejezetével, százakra menő kép- és kottamellékletével. Emlékműve egy olyan eseménysorozatnak, ami a magyar zenei és zenetudományi élet egyik fontos szeletét foglalja magába, és mivel három évtizedet ölel át, immár történeti jelentőségre tett szert. Sajnos az emberi emlékezet könnyen megfakul, a konferenciák résztvevői pedig – az előadók, a hallgatók, a díszvendégek, a szervezők és zenei közreműködők – évek vagy évtizedek után szép lassan eltávoznak közülünk, és átadják a helyet az újabb nemzedékeknek. Az értékes könyv viszont túléli alkotóit, és reményeink szerint századok vagy ezredévek múltán is közvetíti korunk üzenetét. Igaz, hogy a papírra nyomtatott betűknél tartósabb lenne a kőbe vésett szöveg, de mégsem róhatom fel a szerkesztőknek, hogy lemondtak a kőtáblák használatáról. Korunk nívója azonban, a digitális technika hosszú távú megőrzést tesz lehetővé, főként, ha a Magyar Elektronikus Könyvtárban vagy más hasonló gyűjteményben, intézményszerű keretek között kerül archiválásra.

¹ Elhangzott 2021. október 7-én, Budapesten, a BTK Zenetudományi Intézet Bartók termében rendezett könyvbemutatón

² LAVOTTÁTÓL KODÁLYIG. Zempléni verbunkos konferenciák (1990 – 2020). Szerkesztette: Sziklavári Károly és Dombóvári János. Kecskés Nyomda Sátoraljaújhely, 2021.

Fehérné Sulyok Éva

A technika tehát remélhetően képes arra, hogy közvetítse a konferenciák tudományos eredményeit a jövő számára. Egy könyvbemutatón az lehetne a tisztem, hogy felhívjam a figyelmet ezekre az eredményekre, kiemeljem a legfontosabbakat, idézzek a tanulmányokból vagy tömören összefoglaljam némelyik mondanivalóját. Én mégis elsősorban a könyv születése mögött rejlő eseményekről szólok. Talán az inspirált erre, hogy amikor az ember elmegy egy konferenciára, meghallgatja a kollégákat, és elmondja saját szövegét, emlékezetében mégis a személyes találkozások maradnak meg, az előadások közötti eszmecserek, a közös étkezések és az együtt hallgatott zenei produkciók. A kapcsolódó képzőművészeti és más programok mellett külön említést érdemelnek a Dombóvári János és munkatársai által szervezett borkóstolók és pincelátogatások, amelyek alkalmával a világ legjobb borát, a Tokajit ízlelhattük meg sokféle változatban, a száraz nedüktől a hatputtonyos aszúig és a jégborokig. Részen ezen alkalmak révén tudatosulhatott bennünk, hogy többségünk kutatásainak tárgya, a muzsika és az irodalom nem csupán elvont szellemi termék, hanem egykor e földön élt, hús-vér emberek alkotása, amely az alkotó és környezete kölcsönös egymásra hatásából született. Különösen igaz ez a verbunkos zenére, ami nem értékelhető hitelesen anélkül, hogy ne ismernénk a korabeli táncokat, gasztronómiát, szokásrendszert, életmódot és a magyar életre ható eszméket, főként a magyaros muzsikával összefonódott nemzeti törekvéseket.

Amennyiben rendhagyónak tűnik a könyv körüli kalandozásom, elmondhatom, hogy szerkesztők szándéka szintén rendhagyó lehetett: ezt bizonyítja a kötetben fellelhető témák, műfajok és tudományterületek meglepő sokfélesége. Az első szakasz, a Dombóvári János által összeállított *Számadás* az írások születésének háttérét, a zempléni konferenciák eseményeit vázolja fel, később pedig, a kötetben elosztva magukról a tanulmányok szerzőiről láthatunk fényképeket a tudományos mellékletek között (tehát nem a cikkírók igyekeztek önmagukat reklámozni, hanem egy koncepcióról van szó az olvasóközönség és az utókor érdekében). Ráadásul az előadók többnyire nem beállított portrékon jelennek meg, hanem felolvasás vagy más cselekvés közben. A nagyszámú fotóillusztráció ezáltal élővé teszi a kötetet, és segít felidézni vagy elképzelhetővé tenni az elmúlt idők hangulatát.

Az egykori neves előadók közül sokan nincsenek már közöttünk, de a könyv segít emlékezni az olyan pótolhatatlan személyiségekre, mint Barsi Ernő, Bónis Ferenc, Erkel Tibor, Eősze László, Itzés Mihály, Legány Dezső, Papp Géza, Rakos Miklós, Réti Zoltán és Scholcz Péter. Jelen kötetben nem képviselteti magát tanulmánnyal, de az említetteken kívül előadást tartott a zempléni és budapesti konferenciákon Agócs Gergely, Berlász Melinda, Fehér József, Fehér Éva, Itzésné Kövendi Kata, Kelemen Éva, Szecsődi Ferenc, Tallián Tibor és Tímár Sándor.

Gombos László

Hangásznégyes

Impozáns a díszvendégek sora is: Ujfalussy József akadémikus, Farkas Ferenc zeneszerző, Katona Tamás történész, Lukin László karnagy, id. és ifj. Kónya István hegedűkészítő mesterek, Rolla János hegedűművész, Erkel Tibor zongoraművész és zenei rendező, Szőnyi Erzsébet zeneszerző és mások.

Bónis Ferenc három alkalommal is előadó és díszvendég volt egyszerre, amikor 2007-ben 75., 2012-ben 80., 2017-ben pedig 85. születésnapját ünnepeltük. A Tanár Úr megkülönböztetett szerepet játszott a zempléni konferenciák történetében: az összesen 11 alkalomból minden második esetben, hatszor tartott előadást, tudásával és elhivatottságával példaképpül szolgált valamennyiünk számára. Ugyanakkor tanácskozásaink egyik fő inspirálója éppen az általa Gyulán szervezett konferencia-sorozat volt. Az Erkel Ferenc Társaság alapító elnökeként évtizedeken át minden év szeptemberében összehívta Gyulára a magyar zene, népzene és néprajz kutatóit, művészeket és más hírességeket. Amint változtak az idők és leköszönt a társaság vezetéséről, 2012-től Dombóvári János és kollégái, a Lavotta Zeneiskola vezetői és tanárai fogadták be a gyulai hajótörötteket.

A két konferenciasorozat, a zempléni és a gyulai szinte elválaszthatatlan egymástól rokon témái, célkitűzései és jelentős részben azonos résztvevői miatt. A gyulai előadások java részét Bónis Ferenc a *Magyar Zenetörténeti Tanulmányok* alcímű kötetekben publikálta. 1968 és 2005 között kilenc jelent meg a szerkesztésében, és már gyűjtötte az anyagot a következőhöz, amelyet bevallottan utolsónak szánt. Kérésére már 7-8 évvel ezelőtt elkészítettem az addig megjelent könyvek összesített bibliográfiáját, ami szerepelt volna a 10. kötetben, és átadtam a Tanár Úrnak egyik kiadatlan Dohnányi-tanulmányomat is.

És most íme, itt láthatjuk azt a kiadványt, ami a hiányzó 10. kötet funkcióját tölti be. Erre utal alcíme is: *Magyar zenetörténeti tanulmányok 1990–2020*, ami valóban csak alcím, de ha szeretnénk, sorozatcímként is értelmezhetjük. Az évszámok miatt ráadásul összefoglaló munkára utal, amely záróköként koronázza meg a korábbi sorozatot. Mindezekre gondolhatott Dombóvári János, amikor ezt írta az előszóban: „*Bár a zenetudós a tizedik kötet ter- vért a többivel együtt Kháron ladikján evezve ugyan magá- val vitte, azonban ez az általa is fontosnak tartott, a verbunkos zenéről szóló összefoglaló kiadvány szim- bolikusan – Bónis Ferenc emlékének ajánlva – legyen a Magyar Zenetörténeti Tanulmányok befejező tanulmánykötetete.*”

Tehát a kiadvány, amelyet ma ünneplünk, több szempontból is emlékműnek számít: mementója a zempléni és áttételesen a gyulai konferenciáknak, azok résztvevőinek, a magyar zene és kultúra kutatásának, és nem kevésbé a több mint fél évszázadot átívelő *Magyar Zenetörténeti Tanulmányoknak*. Végül, de nem utolsósorban Lavotta Jánosnak, a kiváló hegedűművésznek, a verbunkos zene nagy mesterének. Talán ővele kellett volna kezdenem a felsorolást, hiszen tavaly, 2020-ban emlékeztünk meg halála 200. évfordulójáról. Ha megszathatok ennyi bennfentes információt a nagyközönséggel, a kötet létrehozásának apropóját éppen az ő bicentenáriuma adta. Az eredeti tervek szerint a könyvbemutatóra már több mint egy évvel ezelőtt sor kerülhetett volna. Ha jól emlékszem, jómagam 2019 márciusában kezdtem meg a közös munkát Sziklavári Károly szerkesztővel, miután leadtam Lavottáról szóló tanulmányomat. Közben a szerzőknek köszönhetően gyűltek az írások, előkerültek 5-10-15 vagy tán 20 éve elmondott előadások, eddig publikálatlan tanulmányok, olykor sajnos csak a szerző végső távozását követően. A szerkesztők munkája egyre csak nőtt, miközben a vírushelyzet szinte megbénította sokak életét.

Így történhetett, hogy amikor tavaly október elején megemlékezhattünk Lavotta bicentenáriumáról, a sátoraljaújhelyi Városházán rendezett konferencián újabb témák kerültek előtérbe, amelyek helyet követeltek maguknak a tanulmánykötetben is. Hadd kezdjem az írások említését a legújabbakkal, amelyek az egy évvel ezelőtti találkozó nyomán öltöttek írásos formát: Fülep Márk kiváló fuvolaművész a Lajtha László által gyűjtött verbunkos dallamokról beszélt, Kemény Anna Mária édesapja, Kemény Egon Lavottát is szerepeltető rádiójátékról, Flach Antal egy ismeretlen Lavotta-mű nyomába eredt, Tusnády László Lavotta és Zrínyi összefüggésében küldött írást a résztvevők számára, jómagam pedig azon elmélkedtem, hogy Lavotta miért nem tölthetett be hasonló szerepet Magyarországon, mint kortársa, a szintén jubileumát ülő Beethoven a német zenében.

Dombóvári János

A kötet terjedelme lassan túllépte az 500 oldalas lélektani határt, és évtizedek összefoglaló publikációja lett belőle. A *História, tanulmány, jegyzék* elnevezésű első fő-fejezet élére Bónis Ferenc verbunkos dallam-problémákat tárgyaló írása került, amelyet három írás is követ a verbunkos zene legendás kutatójától, Papp Gézától. Mindketten szorosan kötődtek a

Zenetudományi Intézethez, ugyanúgy, ahogy a két tanulmánnyal szereplő Domokos Mária is, aki a híres *Homoródi nótáról* és Lavotta színpadi kísérőzenéjéről értekezett. Egykori kollégánk, Pethő Csilla a Schubert-zene verbunkos kapcsolatait tárta fel. Nemcsak ő, hanem pályája elején Dombóvári János is dolgozott az Intézet megbízásából: ő hat írással képviselteti magát a kötetben. A konferenciák áttekintésén túl írt

Lavottáról, a házitanítóról, Kazinczy és Lavotta párhuzamokról, Mosonyi Kazinczy-kantátájáról és Farkas Ferenc Lavotta-szvitjéről.

Szerkesztőtársa, Sziklavári Károly a Rákóczi-táncdallamokról, illetve Liszt Magyar fantáziájáról érkezett, emellett közreadta Mosonyi Mihály műveinek aktualizált, részletes jegyzékét. Helyet kapott a kötetben Kassai István zongoraművésznek a *Rákóczi indulóról*, Horkay Tamásnak a schuberti életmű magyaros vonásairól, Rakos Miklósnak Ruzitska Ignác verbunkos gyűjteményéről, és mindannyiunk kedves barátja, Ittész Mihály Kodály verbunkoszenéiről írt tanulmánya. Az egykori magyar élet zenén kívüli dimenzióiról szól Barsi Ernőnek az írók és a magyar tánc kapcsolatáról, Csáky Imrénének a Lavotta család címeréről és Tátrai Zsuzsanna néprajzkutatónak Liszt Ferenc magyarságáról szóló írása. A témák kimeríthetetlen sokaságát gazdagítja Korolenko Ilonának Zádor Dezsőről, Karpyak Andryjnak a Doppler-fivérek kamarazenéjéről szóló munkája.

Esszétáj elnevezésű külön fejezetbe került Tusnády László négy írása Lavottáról és Zrínyiről, emberi méltóságunkról, a magyarság öntudatra ébredéséről és Mosonyi Mihály hazaszeretetéről. A kötet végén két irodalmi alkotással is találkozhatunk, amelyek tematikája szorosan kapcsolódik a megelőző fejezetekhez: Elek Szilvia egyik novelláját adta közre *Négykezes* címmel, amelyet Zempléni Árpád *Lavotta hegedül* című költeménye követ. A kiadványt a szerzők rövid bemutatása és a hasznos névmutató zárja.

Nagy szeretettel ajánlom a Lavottától Kodályig című kötetet minden zenésznek és zenebarátnak, kutatónak és általában a magyar kultúra iránt érdeklődő személynek, és gratulálok mindazoknak, akik részt vettek ennek a pompás, papírból és szellemi értékekből állított emlékműnek a létrehozásában.

